

FRANSIZ HUKUKUNDA TEÇHİZAT VE ÂLETLER ÜZERİNDE REHİN *

Asistan Dr. Serda KURTOĞLU

I — MESELENİN VAZ'I

1. Teçhizat ve âletlerin yenilenmesi zarureti :

Teknik ve ilim alanındaki muazzam gelişmeler bütün mesleklerde teçhizat ve âletlerin yenilenmesi gibi önemli bir meseleyi ortaya çıkarmıştır. Buna, harbin yaptığı tahribatı da eklersek mesele bir derece daha önem kazanmış olur. İstihsal edilen şeylerin mümkün olan süratle yenilenmesi ihtiyacı bir takım munzam masrafları gerektirdiği gibi istihsalin miktarı ve zaman tasarrufu da sanayi âlet ve teçhizatının tekemmül ettirilmesine bağlıdır¹. İşte bu yüzden harp sonrası sanayiinde modernleşme ve yenileme sanayi ve zanaat erbabını, tüccarı, meslekî teçhizat ve vasıtalarını yenilemek için kredi temini zaruretiyle başbaşa bıraktı. Hattâ aynı problem

*) Mebazımız olan İsviçre Borçlar Kanununun 1900 tarihli ilk tasarısında âletler ve teçhizat üzerinde teslimsiz rehin müessesesi düzenlenmişti. 1904 tarihli ikinci tasarının münakaşası sırasında bu müessese mülkiyeti muhafaza kaydıyla satış lehine tasarıdan çıkarıldı. (bak. *Davran* : Teslim şartlı menkul rehni - sicilli menkul rehni, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 1960, sah. 163 v.d.).

Halbuki, memleketimizde kuruluş ve modernizasyon kredisine teminat sağlama yönünden müessesenin önemi büyüktür. Bilhassa San'at Enstitülerinden mezun olanların veya bir diş hekimi, operatör veya röntgen veya fizik tedavi mütehasssınının teçhizatsızlık sebebiyle müstakil çalışmadığı bir gerçektir.

Biz, Türk hukukunda da teminat müessesesinin modern ihtiyaçları karşılayacak şekilde ıslahına tarafdırız. Bu yazıyı müstakbel Türk teşriî çalışmalarında bir örnek olur diye kaleme aldık.

1) Bak. *Juge - Chapsal* : Les lois annotées 1951, sah. 117.

serbest meslek sahipleri için de söz konusu idi. Mevcut kredi temin vasıtaları, borç tamamen ödeninceye kadar alacaklının, karşılığı zilyedliğinde bulundurmasını gerektirdiği için satılan şeyin ne iktisadî bünyesi ve ne de tahsis maksadiyle bağdaşamazdı². Diğer taraftan tatbikatta alacaklının ve üçüncü kişilerin haklarını ihlâl etmeksizin alıcıya kredi temininin çaresi araştırılıyordu.

2. Muhtelif kredi vasıtaları :

Bu konuda ilk akla gelen çare gayri menkul veya ticarethane-³ nin ipotek edilmesi ise de bu halde alıcının, istifade edebileceği bütün varlığını karşılık göstermesi gerekecektir.

Diğer bir hal tarzı, mülkiyeti muhafaza kaydıyla satış ile veresiye şartlı satışın konbine edilmesidir. Böylece teçhizat ve âletlerin bedeli tamamen ödeninceye kadar satıcı sattığı şeyin mülkiyetini muhafaza eder. Fakat bu halde kiracı, fiilî zilyedliğine dayanarak satıcının vâki müracaatını reddedebilecektir. Kaldı ki, malı alan bunu başkasına temlik ederse ikinci müktesip Medenî Kanunun 2279. maddesi tarafından himaye görür. Bundan başka iflâs masası, borçlunun zahirî ödeme kabiliyeti mefhumundan faydalanacağından, satıcı için ancak iflâsın ilânından önce açılacak bir dâvanın mânası olacaktır. Nihayet, mahkeme içtihatları borçlu tarafından satın alınanın ahara devrini emniyeti suiistimal saymadıkları için mülkiyeti muhafaza kaydı Ceza Kanununun 408. maddesinden de faydalanamıyacaktır.

Bu mahzurları bertaraf edebilmek için başka bir yol bulundu: Kira akdi ile satış konbine edilerek alıcı kiracı telâkki edilip iflâsı halinde satıcı himaye edildi. Malı ahara temlik, emniyeti suiistimal teşkil ettiğinden borçlunun merhun malı elinden çıkarması zorlaştırıldı. Bununla beraber mahkemeler birçok kararlarında⁴, Ticaret Kanununun 576. maddesindeki âmir hükme aykırılığı gerekçeyle kira - satış konbinezonunu güçlkle kabul ediyorlardı.

Filhakika kira olduğu iddia edilen münasebet hakikatta hüviyeti gizli bir satışı.

2) Bak. *Peytel* : La vente à crédit des machines industrielles, Gaz. Pal., 1950. 2. 14.

3) Bu konuda Fransız hukukunda ticaret fonu üzerinde ipotek tesisi isimli makalemize bak.: *Batider* 1962, c. 1, s. 3, sah. 337 - 346.

4) Bu kararlar için bak. *Revue industrielle de droit commercial*, 1951 sah. 594, no. 13.

Halihazır müesseselerin yetersizliği, kanun koyucuyu, meslekî âletler ve teçhizatın satın alınmasında, satılan şeylerin satıcıya ipotek edilmesi suretiyle alıcıya kredi sağlayan kaideleri düzenlemeğe sevketti.

3. Teşriî müdahaleler :

Fransız makina sanayiinin durumunu ıslah edebilmek için 1942 den itibaren, «Fransanın âlet ve makina alanında vasatî yaş Amerika, Almanya, İngiltere ve İsviçredesine yaklaştığı gerekçesiyle»⁵ yeniden bir teçhiz hareketi başladı; kaldı ki, yabancı memleketlerde bu konu daha önce kanunla düzenlenmişti⁶.

Hükûmet 16 haziran 1948 de bir kanun projesi hazırladı. Bununla tescile tâbi bir rehin sayesinde meslekî teçhizat müktesibi sadece semen bakımından, veresiye satan satıcı, ödünç veren, kefil nezdinde temin edilmiş oluyordu.

Wasmer tarafından hazırlanan bir raporla kanunun ilk müzakeresi 26 - 27 temmuz 1950 de yapıp Millet Meclisinde kabul edildi. Nihayet, *Jozeau - Marigné*'nin raporunda ortaya koyduğu tenkitler ve *Gadouin, Armengaud, Masteau* ve *Laffargue*'in mülâhazaları⁷ dikkate alınarak tasarıda Cumhuriyet Konseyi tarafından gerekli islâhat yapıldı ve ikinci müzakereden sonra tasarı 5 ocak 1951 de Millet Meclisinde kabul edildi.

18 ocak 1951 tarihli kanunun 20. maddesi «bu kanunun tatbikini sağlamak gayesiyle, gerekirse bir veya daha ziyade nizamnamenin kanunun ilânını müteakip iki ay içinde yapılmasını ve yürürlüğe konmasını» âmirdir. Netekim «18 ocak 1951 tarihli teçhizat ve âletlerin rehnine müteallik kanunun tatbik şekline dair imtiyazların tescilini gösteren 17 şubat 1951 tarihli idarî bir nizamname» tüccar olan ve olmayan müktesiplere ilişkin formaliteleri iki ayrı fasılda düzenlemektedir. İlâve etmek isteriz ki, bu nizamnamenin 8. maddesi, mahkeme kalemine ödenecek harçlar bakımından 20 ağustos 1949 da değiştirilen 28 ağustos 1909 tarihli nizamnamenin 18. maddesinin uygulanacağını bildirmektedir.

5) 4587 sayılı kanun tasarısı gerekçesine bak.

6) Tafsilât için bak. *Hamel* : Banques et opérations de banque, c. 2 no. 957 v.d.

7) Wasmer'in raporu : Commission de la justice et de la législation no. 9397, *Jozeau - Marigné*'ninki no. 773.

Çok kısa süren bir tatbikattan sonra «18 ocak 1951 tarihli kanunun bazı hükümlerinin tâdiline dair kararname» nin isdarı zarureti ortaya çıktı. 30 eylül 1953 tarihli bu kararname 1951 kanununun 3. ve 6. maddelerini değiştirerek bir yandan müteakip müstefidler yararına alacağı müteharrik hale getiriyor, diğer yandan da kanun Fransa dışındaki topraklarda da uygulanma alanı sağlıyordu⁸.

İşte bu suretle yeni kanunlaştırma sayesinde satıcıya, ödünç verene, otomobil ve ticarethane ipoteği⁹ gibi yeni ipotek müesseselerini tamamlayan bir teminat sağlanmış oldu. Gerçekten, 1951 kanunu, ismine rağmen, meslekî teçhizat ve âletler üzerinde hakiki bir menkul ipoteği tesis etmektedir¹⁰.

II — REHNİN TESİSİ

1961 kanunu taraflar arasında rehnin tesisini, imzası tasdikli veya resmî şekilde düzenlenmiş bir senedin tanzimine bağlamakta ve ayrıca 3. maddesiyle de butlan müeyyidesi altında tescili şart koşmaktadır. Şu halde kurucu anlamdaki senedi, açıklayıcı anlamda bir tescilin takip etmesi gerekir.

1. İnşai muamele : Akit.

Bir taraftan veresiye teçhizat veya âlet alan alıcı diğer taraftan satıcı veya ödünç veren resmî şekilde düzenlenen veya imzası tasdik edilen bir senet imzalarlar. Teminat, satıcı lehine ise bizzat satış senedinde yer alır, ödünç verenin lehine doğan teminat ise ödünç akdinde ifade edilmek gerekir.

Bundan başka müessesedeki diğer teçhizatla iltibası önlemek için yeni iktisab edilen şeylerin akitte ayrı ayrı gösterilmesi ve vasıflarının açıkça belirtilmesi lâzımdır. Akitte, teçhizatın sabit ise bulunduğu yer belirtilmeli, değilse sabit olmadığı, müteharrik bulunduğu kaydedilmelidir. Böylece her türlü hileli hareketlere baş

8) Tahsilât için bak. *Henri Pisier*'in notu: Les lois annotées 1953, sah. 1425, 1426.

9) Bak. yukarıda not 3 ve şu makalemiz: Fransız hukukunda otomobiller üzerinde rehin hakkı, *Batider*, 1963, c. 2 s. 1, sah. 58 - 72.

10) Aynı fikir: *Cornu* : Le gage commercial par *Hamel*, 1953 sah. 475 v.d. aksi fikir: *Jauffret*, *Revue trimestrielle de droit commercial*, 1951, sah. 201.

vurulması önlenmiş bulunmaktadır. Bu formaliteler ilândan önce rehnin mevzuunun belirli olması zaruretinde meşruiyetini bulmaktadır.

1951 kanununun değişik 3. maddesi «rehinin en geç teçhizatın teslimini takip eden ay içerisinde tesisini» âmirdir. Eski şeklinde bu madde «rehnin teslim anında tesis edileceğini» bildırıyordu ki, böylece borçlunun bilhassa iflâsı arifesinde baş vurabileceği her türlü hile imkânları bertaraf edilmiştir. Fakat bu hükmün fazla sert olduğu düşünöldü ve rehne konu şeyin ancak teslimden sonra kati olarak belli olabileceği hususundaki tenkidler nazara alınarak fıkraya değiştirildi ¹¹.

Lâkin maddenin tâdili, halli güç iki mesele ortaya koymaktadır. Herşeyden önce kanunun 2. ve 3. maddeleri arasındaki aykırılığın giderilmesi lâzımdır. Gerçekten, ikinci madde rehnin, satış akdinde bulunmasını derpiş ederken üçüncü madde akdin inikadını teçhizatın tesliminden itibaren en geç bir ay sonraya tâlik etmektedir.

Saniyen, 3. maddenin yeni şeklinden kanun koyucunun gerçek maksadını istihraç oldukça güçtür: 15 günlük tescil müddeti ile bir aylık müddetin telif edilmesi gerekmektedir ¹².

Kanaatımızca, bir aylık süreyi sadece tarafların mutabakatına değil ve fakat rehnin tesciline de uygulamak doğru olacaktır. Yorumumuz doktrindeki hâkim görüşe uygundur ¹³.

Kanun, müktesibin vasfını ve rehnin sağladığı teminattan istifade eden alacaklı kişileri açıkça belirtmektedir. Kanun koyucu yukarıda da belirttiğimiz gibi sadece tüccar lehine değil ve fakat ziraat ve zanaat erbabına olduğu gibi hekim, mühendis veya avukat gibi serbest meslek sahiplerine de bir kredi vasıtası temin etmek istemiştir.

Alacağı temin edilen şahıslara gelince, bu husus 1951 kanununun 1/1. ve 1/son. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu şahıslar satıcı, satıcıya ödenecek parayı ödünç olarak veren şahıs ve kabul veya aval yoluyla bunlara kefil olanlardır.

11) *Ripert*, Le nantissement de l'outillage et du matériel d'équipement, D. 1951, sah. 43 deki kronik.

12) Tafsilat için bak. *Pisier*, a.g.n. sah. 1426.

13) Bak. meselâ *Ripert*, a.g.m. sah. 43; *Cohen*, Juris - classeur periodique, 1951.1.912 deki makale; *Cornu*, a.g.e. sah. 470 not 1.

1951 kanunu Ticaret Hukuku ile Medenî Hukukun istiklâli hakkındaki görüşlere¹⁴ cevap vermesi bakımından ayrı bir özellik arzeder. *Hamel* ile birlikte diyeceğiz ki, meslekî teçhizat ve âletlerin rehni «iş hayatının zaruretlerinden doğan ve tüccar olan veya olmayan bir kimsenin baş vuracağı hukukî bir ameliye olmak itibarıyla müşterek gaye ve prensiplerden ilham alarak her biri için ayrı kaidelerle düzenlenmelidir»¹⁵.

Gerçekten kanunun 2. maddesinin 2. fıkrası şöyle diyor: «Şayet müktesip tüccarsa, aşağıdaki kaideler müstesna, ticarethanenin esaslı unsurlarından olması şartı aranmaksızın, ticarethanenin satış veya terhinine mütedair 17 mart 1909 tarihli kanunla bu kanuna ek kanun hükümlerine tâbidir». 3. fıkraya göre ise, «müktesip tüccar olmadığı takdirde rehin müteakip 16. madde hükmüne tâbidir».

Fakat kanun koyucu bu iki kategori arasında kesin bir fark yaratmaktan kaçınmıştır. Sadece, tescile, ticarethanenin nakli halinde alacaklıların hakkına, rehinin şekil ve paraya çevrilmesine müteallik 10, 13, 14 ve 15. maddeler 1909 kanunundan alınmıştır. Diğer bütün hükümler tüccarlara olduğu kadar tüccar olmayanlara da tatbik edilir¹⁶.

Taraflar arasında bir defa akit yapıldı mı Ticaret Mahkemesi Kalemünde tutulan bir sicile kaydolunur. Fakat tescil kanunda öngörülen yegâne aleniyet yolu değildir: Kanunun 4. maddesinde ayrıca rehnedilen eşya üzerine bir plâka konulması öngörülmüştür. Şimdi bu aleniyet sistemini ele alacağız.

2. *İzharî muamele* : *Tescil*.

3. maddeye göre, borçlu tüccarsa rehin, butlan müeyyidesi altında 17 mart 1909 kanununun 10 ve 11. maddesindeki şartlarla sicile kaydolunmalıdır. Kanun, tüccar olmayanlar hakkında hiçbir hüküm ihtiva etmiyorsa da bu husus 17 şubat 1951 tarihli nizamnamede düzenlenmiştir. Gerçekten bu nizamnamenin ilk faslı «rehnedilen malın müktesibinin tüccar olmayan bir kimse bulunması halinde imtiyazların tescili usulü» nü konu edinmektedir¹⁷. Bu nizam-

14) Bak. *Hamel*, Droit civil et droit commercial en 1950, Etudes Ripert, c. 2 sah. 261 v.d.

15) Aynı makale sah. 269.

16) Bak. aşağıda sah. 824.

17) Nizamnamenin 1 - 6. maddeleri.

namenin tanzim tarzı 1909 kanunununkinin aynıdır. Tesile tevesül için ya alacaklı veya mümessili merhun malın müktesibinin bulunduğu yerin Ticaret Mahkemesine baş vurarak Kaleme rehnin kurucu işlemi olan senedi tevdi eder.

Kanunda ayrıca tâli olarak bir de *damgalama = stigmatisation* yoluyla aleniyet derpiş edilmiştir: alacaklının talebi ile rehnedilen malın esaslı bir kısmı üzerine ve açıkça görünecek şekilde tesilin yapıldığı yeri, tarihi ve numarasını gösteren, yerinde sabit bir plâka konulur¹⁸.

1951 kanununun 21. maddesi bu konuda irtikab edilecek her türlü hileyi Ceza Kanununun 406. maddesine tâbi tutmuştur. Böylece alacaklının himayesi cezaî bir müeyyide ile de sağlanmış oluyor. Fakat gerçekte bu müeyyide alacaklıların haklarını himayeye ve takip hakkını müessir kılmağa kifayet etmez. Kanunun aldığı bütün tedbirlere rağmen teminat, büyük bir kısmı itibariyle borçlunun namusuna dayanmaktadır¹⁹.

Kanunda derpiş edilen bu çift aleniyet sistemi ilerde takip hakkından bahsederken inceliyeceğimiz münakaşalara yol açacak mahiyettedir. Daha önce teminatın konusunu tesbit etmemiz gerekiyor.

III — REHNİN KONUSU

1. Genel olarak :

Teçhizat ve âletlerin modernleşmesini temin edecek kredi vasıtasını gerçekleştirmek endişesiyle kanun koyucu rehnin konusunu kesin olarak belirtmiştir. Rehin konusunun belirtilmesine dair kanunda iki hudut vardır. Bundan maada kanunun gayesine aykırı bir tatbikatı önlemek için 2. maddenin 5. fıkrası inşaî muamelede rehin konusunun kesin olarak bildirilmesini şart koymuştur. Alacaklının temin edilmesi, belli bir malın muayyen bir alacağa tahsisini gerektirir. Gayri menkul ipoteginde taraflar alacağın teminatını serbestçe tâyin edebildikleri halde teçhizat ve âletlerin rehni halinde rehnin şumulünü bizzat kanun tâyin eder, taraflar sadece rehnedileni belirtirler. Bu haliyle teminat özel imtiyazlara benze-

18) Damgalamanın tarihçesi için bak. *David*, *Traité de droit civil comparé* sah. 149 not 3 ve sah. 150.

19) Bak. *Cabrillac*, *La protection du créancier dans les suretés mobilières conventionnelles sans dépossession*, Paris, 1954, sah. 31 - 34 ve 305 - 308.

mehtedir ²⁰. Filhakika kanunun ilk maddesi müsbet 19. maddesi de menfî bir hudut koymaktadır.

2. Meslekî âletler ve teçhizat :

Kanunun hazırlanması sırasında kanun koyucu isdar edilecek nizamname veya Bakanlıklar kararnamesinde, rehne konu teşkil edebilecek meslekî âlet ve teçhizatın bir listesinin yapılmasını derpiş etmişti. Fakat Cumhuriyet Konseyinin teşebbüsüyle bu türlü bir tanzim tarzının kanunda yer alması tekniğin gelişmesine aykırı görüldüğünden ilga edildi ²¹.

Kanunun nihaî metninin ilk maddesinde yer alan müsbet formül çok umumîdir: «meslekî âlet ve teçhizat». Yakından ele alındığı takdirde bu formülün iki hudut ihtiva ettiği görülür:

a. 1951 kanununun teminatına sadece âletler ve teçhizat dahildir. Bunları mamul eşyadan tefrik etmek çok zordur. Umumiyetle «âlet ve teçhizat» tan «makinaların, el âletlerinin, âletlerin, cihaz, avadanlık ve tesisler» in heyeti umumiyesi anlaşılır. Halbuki mamul eşya satışa tahsis edilmiş mallar olup istihlâkı kabil mislî şeylerdir ²². Kredi müesseseleri bunların karza karşılık teminat gösterilmesini arzu etmezler. Şu halde sadece istihsale hizmet eden şeyler rehne tâbi olur.

b. «Alet ve teçhizat» vasfı kanunun rehnin konusunda aradığı yegâne şart değildir. Bundan başka bu âlet ve teçhizatın meslekî faaliyetin donatımına tahsis edilmiş olması lâzımdır. Esasen rehnin hikmeti vücudu da bu cihazların yenilenmesini veya modernleştirilmesini temindir. Bu sebeple evde kullanılmak üzere satın alınan bir piyano rehnin sağladığı teminattan istifade edemediği halde bir kabare veya saz salonu için alınan piyano, rehnin teminatından istifade eder ²³.

Menfî formüle gelince, evvelce de belirttiğimiz gibi, kanunun 19. maddesinde ifade edilmektedir: «1. 29 aralık 1934 ve 2 kısım 1941 tarihli kanunlarda öngörülen otomobiller ²⁴, 2. 5 temmuz 1917 tarihli kanunda düzenlenen nehir ve deniz gemileri, 3. 21 mayıs

20) Bak. *Cornu*, a.g.e. sah. 455.

21) Bah. Débats du Conseil de la République no. 3053: J. O. 29.11.1950.

22) Bak. yukarıda not 20.

23) Başka bir misal için bak. *Ripert*, a.g.m. sah. 42.

24) Bak. yukarıda not 9 da a.g.m. sah. 64.

1924 tarihli kanunda derpiş edilen hava gemileri bu kanunun şumuluüne dahil değildir.»

Demek ki, 19. maddede zikredilen şeyler meslekî teçhizata tahsis edilseler bile 1951 tarihli kanunun tatbik alanı dışında kalırlar. Kanun koyucu bu menfî formül sayesinde kanunlar arasında tatbikatta çıkabilecek her türlü tedahülü önlemek istemiştir.

Rehnin konusuna ilişkin diğer bir mesele de şudur: Acaba bir meslek erbabının veresiye satın aldığı *kullanılmış* âlet ve edevat üzerinde de rehin tesis edilebilir mi?

Müelliflerden *Ripert* ve *Cornu*, kanun koyucunun gayesinden hareket etmektedirler. Kanun, teçhizatın modernleştirilmesi gayesiyle konulduğuna göre kullanılmış âlet ve teçhizatın bu kanunun teminatından istifade edememesi gerekir kanaatında olan müellifler, diğer taraftan kanunda buna mani bir hükmün bulunmadığına da işaret etmektedirler ²⁵.

Kanaatımızca, kanun koyucunun maksadına göre yorumlamak modern yorum metodlarıyla bağdaşamaz. Yapılacak şey kanunu uygulandığı zamanın ihtiyaçlarına göre tefsir etmektir. Bahusus ki, kanunda mâni bir hüküm de yoktur. O halde, bize göre, modernleştirme kavramını teçhizatın yenilenmesini de içine alacak şekilde geniş tefsir etmek lâzımdır. Son sistem teçhizatı satın almak isteyen kimseye, elindeki kullanılmış âletlere rehin teminatı verecek bir alıcı sağlarsak teçhizatın modernleştirilmesini daha da kolaylaştırmış oluruz. Teçhizatın böylece el değiştirmesi iktisadî zaruretlerin bir neticesidir. Esasen rantabilitesini kaybetmiş bir âlet satıcı bulamaz. Görülüyor ki, modernleştirmede esas rolü ekonomik şartlar oynamaktadır. Bizce, yorumumuz bu şartlara cevap verecek bünyededir.

IV — REHNİN NETİCELERİ

1951 kanununa göre teessüs eden rehin, alacaklıya bir tercih ve özel mahiyette bir takip hakkı verir.

1. *Tercih hakkı* :

Usulüne uygun şekilde sicile kaydedilen rehin, satıcı veya teçhizat veya âletlerin alınması için gerekli parayı temin edene bir

25) Bak. *Ripert*, *Revue de Banque*, 1951, sah. 397 ve *Cornu*, a.g.e. sah. 456.

tercih hakkı sağlar. Satıcının bu tercih hakkı müktesibin iflâsı halinde dahi ileri sürülebilir. Bu noktada menkul satıcısının durumu ile teçhizat satıcısı arasında önemli bir fark vardır. Tercih hakkının mevcudiyeti için tescilin iflâsın ilânından önce yaptırılmış olması şarttır. 1951 tarihli kanunun 3. maddesi bu konuda 17 mart 1909 tarihli kanunun 10. ve 11. maddelerine atıf yapmaktadır²⁶.

Kanunun 9. maddesine göre, rehinli alacaklının hakkı diğer imtiyazlı alacaklılarınkine üstündür. Hattâ tesisini takip eden iki ay içinde ipotek senedinin bir suretinin gönderilmesi suretiyle, ihbar edilmek şartıyla, bu kanundan doğan hak ticarethane ipoteği alacaklılarına karşı da tercihan ileri sürülebilir. Aynı esas gayri menkul ipoteği bakımından da kabili tatbiktir.

Bundan başka 9. madde, 1951 kanununa göre rehinden istifade edenlere müreccah alacaklıları da tahdidî surette saymıştır: muhakeme masrafları, şeyin muhafazası masrafları ve Medenî Kanununun 2101/4 maddesi ile İş Kanununun ilk kitabınının 47/a. maddesinde zikredilen yevmiye alacaklılarının hakları.

2. Takip Hakkı :

Prensip olarak rehnin tesisi, semenin tamamen ödenmesine kadar rehnedilen şeylerin müktesip tarafından başkasına satılmasına mâni teşkil eder. Gerçekten, kanunun 21. maddesi alacaklının haklarını ıskat gayesiyle rehnedilen şeyleri, her ne suretle olursa olsun, tahrip eden veya tahribe yeltenen yahut kaçırın veya kaçırmağa yeltenen veya tâdil veya tâdile yeltenen müktesip veya vazüyed hakkında Ceza Kanununun 406. maddesinin uygulanacağını âmirdir.

Bununla beraber 7. madde yukarıdaki prensibe bir istisna getirmektedir. Alacaklının önceden muvafakatını istihsal etmek kaydıyla borçlu merhun malı kısmen veya tamamen başkasına satılabilir. Alacaklı razı olmazsa bu konuda kesin kararı Ticaret Mahkemesinin tahkikat hâkimi verir.

Teçhizatın devri, alacaklının veya mahkemenin müsaadesine bağlı olduğuna göre, 1951 kanununun uygulanmasında takip hakkının bir rolü yok demektir. İşte kanun bu konuda koyduğu bir hükümle takip hakkına da yer vermiştir: Şayet rehnedilen şeye bir plâka konmuşsa alacaklının takip hakkı malın el değiştirmesi ha-

26) Tafsilât için bak. *Cabrillac*, a.g.e., sah. 189, 190. *Jauffret*, a.g.m., sah. 214 v.d.

linde de işler. Merhuna vaz edilecek bir plâka, Medenî Kanununun 2279. maddesinin uygulanmasını felce uğratarak üçüncü kişiler yönünden kesin bir kötü niyet karinesi ihdas etmektedir.

Takip hakkının kullanılmasına gelince, kanun bu konuda sadece tüccardan alacaklı olanlar hakkında hüküm sevketmektedir. Borçlu tacir ise, 1951 tarihli kanununun 10. ve 14. maddelerine göre 17 mart 1909 tarihli kanun hükümleri uygulanacaktır. Fakat borçlu tüccardan değilse, artık bu iki madde tatbik edilemeyeceği gibi 1951 kanununun 16. maddesinde ayrıca bir hüküm de yoktur. Görülüyor ki, kanun koyucu bu problemi düzenlemeyi her nasılsa unutmuştur²⁷.

Borç vâdesinde ödenmezse, rehinli alacaklı borçluyu Ticaret Kanununun 93. maddesi hükümlerine dayanarak takip edecektir. Rehnin ne yolda paraya çevrileceği konusu da 1951 kanununun 14. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hususta da kanun koyucu 17 mart 1909 tarihli kanununun 23. maddesine atıf yapmakla iktifa etmiştir.

Alacaklının rehnedilen mallar üzerindeki imtiyazının ortadan kalkmasına veya azalmasına müncer olacak her türlü hileli hareket ceza tehdidi altında tutulmuştur. Kanunun 21. maddesinden çıkan mânaya göre bilhassa alacaklının rızası veya mahkemenin izni olmadıkça malın başkasına satılması veya merhun mal üzerindeki plâkanın tahrifi veya yerinden çıkarılması Ceza Kanununun 406. maddesinin uygulanmasını gerektiren hareketlerdir²⁸.

V — REHNİN SONA ERMESİ

Normal olarak rehin, semenin veya ödünç olarak alınan paranın tamamen ödenmesiyle sona erer. Temin edilmiş alacağın sahibi bu hakkını teminatla birlikte başkasına devrederse, kanunun 5. maddesi hükmü gereğince keyfiyetin muameleyi takip eden 15 gün içinde sicil kenarına şerh edilmesi lâzımdır.

Gerek tarafların rızası ve gerekse kesinleşmiş bir hüküm icabı rehin sona erince ipotek sicilindeki kayıt, Mahkeme Kaleminde düşürülecek bir şerhle terkin edilir. Kanunun 16. maddesine göre tarafların isteği üzerine Mahkeme Kalemi kendilerine sicildeki kay-

27) Bak. *Grimaud*'nun raporu; J. O. 7 ocak 1951 sah. 165.

28) Tafsilât için bak. *Vouin*, Précis de droit pénal spécial 1953 no. 86 ve 619.

dın terkin edildiğini gösteren bir terkin vesikası vermeğe mecburdur.

Teçhizat üzerindeki rehin hakkı ipoteğin tesisi tarihinden itibaren on sene geçmekle kendiliğinden sona erer. Fakat taraflar isterlerse bu müddetin bitiminden önce ipoteği beş sene daha uzatabilirler. Kanun 11. maddesiyle bu imkânı da tanımıştır. On yıllık bu süre genel olarak âlet ve teçhizatın normal kullanma müddetine uygundur. Fakat 11. maddede mâni bir hüküm olmadığına göre, hiç olmazsa nazari olarak, tarafların ipoteği birkaç defa da temdit ettirebilmeleri mümkündür kanaatındayız. Bilhassa ipoteğin birinci temdidinden sonra alacaklının rızasıyla merhun mal başkasına temlik edilirse yeni müktesibe ipoteği temdit imkânını tanımakta bazen zaruret dahi bulunabilir.

VI — MÜESSESEYE DAİR TENKİD VE TEMENNİLERİMİZ

1951 kanununun tacir olsun veya olmasın meslek sahiplerine temin ettiği kredi vasıtası şu üç noktada özellik arzeder: sadece tes-cile değil fakat aynı zamanda *damgalama = stigmatisation*'a dayanan bir *takip hakkı*; satıcının durumunu bir hayli kuvvetlendiren bir *tercih hakkı* ve nihayet ticarî senette ifade edildiği takdirde garanti edilmiş alacağın *tedaviül kabiliyeti*. Kanun, 5. ve 6. maddeleriyle rehinden doğan menfaatin yeni alacaklılara temlik edilebilmesi imkânını da sağlamıştır²⁹.

Buna rağmen kanun yapma tekniği bakımından 1951 tarihli kanunun başarılı olduğu söylenemez :

Kanunun tüccar olsun olmasın herkese uygulanabilmesi yeni görüşlere uygun olmakla beraber bu genellik kanunun 1909 tarihli kanuna yaptığı müteaddit atıflar sebebiyle bozulmuştur.

Tescile ait formaliteler, ticarethanenin nakli halinde alacaklının haklarının nasıl korunacağı ve ipoteğin paraya çevrilmesi hususunda uygulanacak kaideler bizzat kanun tarafından düzenlenmemiş ve fakat daha önceki kanuna yapılan atıflarla halledilmiştir. Bir kanunda bu kadar fazla atfa yer verilmesi teknik bakımdan mahzurludur. Atıf yapılan kanunun yürürlükten kaldırılması veya maddelerinin değiştirilmesi halinde uygulamada zorluklar ve ihtilâflar baş gösterebilir. Atıf yapan veya yapılan kanun arasındaki

29) Bak. Cornu, a.g.e., sah. 478 not 1.

sistem ayrılığı müşahhas bir hâdisede ortaya çıktı mı, beraberinde birçok içtihat ve görüş ayrılıklarını da hâkimin önüne getirmiş olur.

Kanunda birçok konular da hal tarzı bulamamaktadır. Meselâ tacir olmayan borçlunun ikametgâhını başka yere nakletmesi halinde veya rehnin paraya çevrilmesi ve takip hukuku konusunda kanun hiçbir hüküm sevketmemektedir.

Kanunun 7. ve 21. maddeleri arasında da bir ahenk yoktur. Filhakika 21. maddede üçüncü kişinin Medenî Kanununun 2279. maddesini ileri sürmesine mani her türlü temlikî tasarruf derpiş edilmişken, 7. maddede sadece satıştan söz edilmektedir.

Müessesenin hukukî mahiyeti kanunda buna uygun olmayan bir şekilde ifade edilmiştir: Teminat teşkil eden şey, borçlunun zilyedliğinde kalmasına ve aleniyet tescil ve damgalama sistemiyle temin edilmesine rağmen kanun bu teminatı «*nantissement = teslimi meşrut rehin*» terimiyle ifade etmektedir. Halbuki müessese *menkul ipotegi* veya *sicilli menkul rehni* denilen teminat şeklinin tipik bir örneğidir.

Bütün bu teknik noksanlara rağmen kanun, tüccar, sanayici, zanaatkâr, zürra gibi her türlü meslek adamına kredi sağlayan bir vasıta olmuş ve bu sebeple de tatbikatta geniş bir alâka görmüştür. Birçok bankalar bu kanundan istifade etmek isteyenlere kolaylıklar sağlamışlardır.

Hiç şüphe yok ki, makineli iş sahasında istihsal artımının şartı olan tesisat ve teçhizatın yenilenmesi, Fransada bu kanunla lüzumlu krediye kavuşmuştur. Zira hukuken sağlam esasların temini kredinin hareket istikametini tâyinde önemli bir faktördür.

Dr. Serda KURTOĞLU